

DIN LEXICUL DIALECTAL AL SATULUI TORACU-MIC, BANATUL SÂRBESC

de

Annemarie SORESCU MARINKOVIĆ

În 2004, Institutul de Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române, împreună cu (Fundăția) Societatea Română de Etnografie și Folclor din Voivodina (Serbia), a demarat un proiect de mare anvergură, și anume cercetarea monografică a culturii tradiționale materiale și spirituale a românilor din Banatul sârbesc, așa cum se prezintă ea la începutul mileniului al treilea. Proiectul a angrenat mai mulți cercetători din România¹ și din Serbia², care au pornit de la ideea că acum este momentul unor descinderi laborioase în teren, în comunitățile sătești ale românilor din afara granițelor țării, care se confruntă, în prezent, ca mai toate comunitățile de factură țărănească din lume și mai ales din Europa, cu impactul puternic al globalizării, iar „consemnarea și arhivizarea celor mai variate date referitoare la aceste comunități, la patrimoniul lor material și imaterial, trebuie făcute, prin urmare, în regim de urgență” (Hedeșan 2006: 25).

¹ Mioara Bîtcă (Institutul de Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române), specialist în vestimentație tradițională; Vlad Bîtcă, regizor de film; Ion Cherciu (Muzeul Țării Vrancei Focșani), specialist în meșteșuguri populare; Lgia Fulga (Muzeul din Brașov), specialist în artă populară și relații interetnice și interculturale; Ion Godea (Muzeul Țării Crișurilor din Oradea), specialist în arhitectură populară; Aristida Gogolan (Muzeul Banatului Timișoara), specialist în vestimentație tradițională; Otilia Hedeșan (Universitatea de Vest din Timișoara), specialist în patrimoniu imaterial, cu experiență în cercetarea comunităților românești din Serbia; Iulia Mărgărit (Institutul de Lingvistică al Academiei Române), dialectolog; Viorel Popescu (Muzeul Satului Bănățean Timișoara), specialist în arhitectură tradițională; Georgeta Stoica (Muzeul Național al Satului din București), specialist în artă populară.

² Biljana Sikimić (Institutul de Balcanologie al Academiei Sârbe), specialist în problematica comunităților românești și românofone din Serbia, tineri cercetători de la același institut – Svetlana Ćirković (lingvistă) și Annemarie Sorescu Marinković (antropolog) – și de la Universitatea din Novi Sad – lingvistele Laura Spăriusiu și Rodica Ursulescu-Miličić.

Unul din rezultatele inițiale ale acestor incursiuni în teren este primul volum al seriei *Caiete de teren*, intitulat *Torac – Metodologia cercetării de teren*, apărut în 2006 în Serbia, care își propune să funcționeze ca un jurnal de parcurs al cercetărilor ce s-au axat pe reconstrucția culturii spirituale și în care se regăsesc laolaltă atât însemnările etnologului, lingvistului sau antropologului, cât și fragmente de mari dimensiuni din discursul interlocutorilor. Acest volum este o colecție de studii antro-po-lingvistice semnate de cinci dintre membrii echipei de cercetare. Toate lucrările au în comun faptul că focalizează asupra localității Torac, din diferite perspective, autoarele aflându-se la o anumită distanță în raport cu comunitatea investigată, ceea ce dă naștere unor analize dintre cele mai diverse ale temelor dezbătute, unui joc al diversității și distanțării în raport cu identitatea și apropierea de terenul studiat.

Cele cinci studii care alcătuiesc volumul amintit oferă, prin îmbinarea vocilor cercetătorilor și persoanelor intervievate, o perspectivă internă sau externă asupra localității în discuție. Astfel, *Exerciții de etnologie. După teren*, semnat de Otilia Hedeșan, are la bază două anchete efectuate în Toracu-Mare, prima dată cu o singură interlocutoare, a doua oară cu aceasta și cu sora ei – așadar două persoane din interiorul comunității. La polul opus se găsește Svetlana Ćirković, al cărei studiu, *Despre încrederea în cercetător: un bosniac în Toracu-Mic*, vorbește despre modul în care un colonist din Bosnia, stabilit în Toracu-Mic (*outsider*), percepe localitatea și celelalte etnii în mijlocul cărora trăiește. Lucrarea Biljanei Sikimić, *De la Torac la Clec: informația minimală de teren*, și a Annemariei Sorescu Marinković, *Torac via Clec: când biografia bate etnografia*, se completează reciproc: prima analizează modul în care se structurează universul unei interlocutoare din Clec, născută la Toracu-Mic, a doua luând în discuție situația inversă, și anume cazul unei persoane din Clec, stabilită în Toracu-Mic. În studiul intitulat *Referiri asupra modului de viață și a unor obiceiuri la Torac. Paralelă între trecut și prezent*, Laura Spăriosu focalizează, la rândul ei, asupra unui cuplu din Toracu-Mic, încercând să stabilească modul în care funcționează *privirea din interior*.

Lucrările monografice despre Torac nu lipsesc (vezi, de exemplu, Popi 2001, Roșu/Filip 1976, Roșu 1997), așa că în cele ce urmează vom marca doar succint cele mai importante repere din istoria acestei localități. Toracul (Mic și Mare), respectiv Begheiții de astăzi, face parte din șirul străvechilor localități românești ale Banatului sârbesc, fiind așezat pe malul stâng al canalului Bega, la răspântia drumurilor care duc de la Zrenjanin la Timișoara și de la Kikinda la Vârșeț. Prima atestare documentară a acestei localități datează din 1331, Toracul fiind amintit în listele de dijme și

zeciuieli papale. În urma războiului austro-turc dintre anii 1713–1718 și mai apoi a Păcii de la Passarowitz (1718), Toracul, împreună cu celelalte așezări bănățene, devine proprietate a Casei Imperiale Austriece. La patru decenii după aceea începe colonizarea Banatului cu „elemente germano-catolice”, iar conform Ordinului Curții de la Viena, din 14 iulie 1765, semnat de Maria Tereza, „toate satele românești aflate în calea coloniștilor germani trebuiau mutate în alte părți” (Roșu 1997: 26). Este vorba de Patentul de colonizare al împărătesei Maria Tereza din 25 februarie 1763, prin care ordona mutarea populației românești în partea de sud a Torontalului, pentru a face loc coloniștilor șvabi. Astfel, românii din Săcălaz (de lângă Timișoara) și din Serdin (de peste Mureș, din Crișana), căruia coloniștii germani i-au schimbat numele în Schöndorf, adică „Sat Frumos” (astăzi Frumușeni), și-au părăsit vetrele străbune și au luat-o spre apus, pe malul Timișelului, Bega de astăzi, ajungând undeva pe teritoriul Banatului sârbesc de nord al zilelor noastre.

Nici astăzi nu se știe cu siguranță unde s-au stabilit nou-veniții. Istoricii cred însă că nu pe vatra vechiului Torac, ci pe drumul care ducea de la Zrenjanin la Timișoara. Coloniștii au dat noilor așezări numele satelor din care au venit – Serdin și Săcălaz – cu aceste denumiri aflându-se înregistrate pe o hartă maghiară a Banatului din 1769. După câțiva ani însă, ei coboară pe malul Begăi, o regiune mlăștinoasă, înconjurată de sălcii și trestii, un teren ușor inundabil și greu de lucrat, dar care oferea o mai mare siguranță în fața prădătorilor.

În anul 1779, odată cu înființarea Comitatului Torontal și anexarea de către Ungaria a Banatului, ambele sate, Săcălazul și Serdinul, își schimbă numele, primul în Nagy Torak (Toracu-Mare), iar cel de-al doilea în Kiss Torak (Toracu-Mic). Din 1782, torăcenii devin iobagi pe moșia grofului Kiss Iszak, care ia în arendă de la Curtea Imperială ambele sate. Până în 1848, Toracele se află în posesia a diferiți membri din familia grofului Kiss. Situația grea a torăcenilor nu se schimbă prea mult nici după această dată. În timpul Primului Război Mondial, mai mult de o sută de torăceni și-au pierdut viața pe frontul din Galiția. Între anii 1929 și 1937, torăcenii, din cauza condițiilor precare de viață, emigrează în Dobrogea, în Franța, Suedia și peste ocean, în SUA, Argentina, Canada. După Al Doilea Război Mondial, în 1947, Toracu-Mic și Toracu-Mare se unesc într-un singur sat, Begheiți, care, din 1960, după organizarea teritorial-administrativă, aparține comunei Žitiște.

În anul înființării sale, Toracul a avut cel mai mic număr de locuitori: în jur de 2000 de persoane. Între cele două războaie mondiale, Toracu-Mare are 3150 de locuitori, iar Toracu-Mic 2993, dintre care 90% români, iar restul sârbi, maghiari, nemți și romi. În anul 1920, în Toracu-Mare și Toracu-Mic au ajuns 22 de familii de nemți, maghiari și

ruși. Conform statisticilor oficiale, numărul locuitorilor din Begheiți a atins cota maximă în 1916, și anume 6012. Satul Begheiți, așa cum reiese din unele statistici, are astăzi 3698 de locuitori, dintre care 67% români. Pe de altă parte, rezultatele recensământului oficial al populației Serbiei din 2002, realizat de Institutul Republican pentru Statistică, ne arată că Toracul are în total 2850 de locuitori, dintre care 1780 se declară români, 569 – sârbi și 203 – romi (pentru detalii v. Sorescu Marinković 2006a).

În ceea ce privește cercetarea dialectologică, trebuie spus că studiile de specialitate sunt extrem de rare și că nu există un dicționar al graiurilor românești vorbite în această zonă. De altfel, situația nu este cu mult diferită nici în România, unde din *Dicționarul subdialectului bănățean* au apărut, între 1985 și 1988, doar patru volume: *a-buzunar* (v. DSB I-IV). Pe lângă munca de pionierat a lui Picot, Miklosich și Weigand, puținele studii publicate despre graiurile românești din Banatul sârbesc sunt legate de numele lingvistului și dialectologului Radu Flora, care semnează două lucrări de amploare: *Dijalektološki profil rumunskih banatskih govora sa vršačkog područja (Profilul dialectologic al graiurilor românești bănățene din zona Vârșeșului)*, publicată în 1962, și *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije (Graiurile românești bănățene în lumina geografiei lingvistice)*, apărută în 1971. Cercetările dialectologice ale lui Flora s-au desfășurat între 1951 și 1957, cu scopul de a culege material pentru ALBI (*Atlasul Lingvistic al graiurilor românești din Banatul iugoslav*), rămas până astăzi în manuscris.

Românii din Toracu-Mic vorbesc un grai de tip ardelenesc, iar cei din Toracu-Mare – o variantă a subdialectului bănățean. Trebuie menționat că în Banatul sârbesc se întâlnesc trei tipuri de graiuri românești: bănățene, ardelenesti și oltenesti. Graiuri de tip oltenesc se întâlnesc în localitățile Satu-Nou, Locve și Straja (pentru detalii v. Iovanovici 2006), „zona ardelenescă” determinată de Flora este formată din Iancaid, Toracu-Mic, Clec, Glogoni, Iabuca, Ecica, Sărcia și Ovcea (Flora 1971: 510-513), în celelalte localități predominând graiurile bănățene. Trebuie însă remarcată puternica tendință de *bănățenizare* a tuturor graiurilor românești din Banatul sârbesc (Flora 1971: 510).

Glosarul dialectal oferit la sfârșitul acestei introduceri a fost realizat pe baza transcrierii interviului cu Vioara Baloș (n. 1929, la Clec), care a avut loc la Toracu-Mic pe data de 13 septembrie 2005 și care este publicat parțial la sfârșitul studiului *Torac via Clec: când biografia bate etnografia*, din primul volum al *Caietelor de teren* (Sorescu Marinković 2006: 129-169). Interviul a durat circa 180 de minute și, ca toate discuțiile cu românii din Torac și din Banatul sârbesc în general, purtate în cadrul acestui proiect de cercetare, a urmat liniile unei noi etnografii în care cercetătorul se implică cât mai puțin în direcționarea interviului, pentru ca interlocutorul

să poată povesti ce consideră el că este mai important despre sine și comunitatea din care face parte. Chiar dacă istoriile personale înregistrate sunt de multe ori irelevante din punct de vedere etnologic, ele sunt „relevante ca istorii ale unui destin, alteori ca proiecții retrospective ale unui proiect de viață, dezvăluind ideologii personale, un spațiu mental, o lume de discursuri, în care realul se întrețese cu imaginarul și se construiește împreună cu el, în care judecata de valoare stă alături de nostalgiile personale” (Vultur 2000: 6). Cu toate că interviul directiv, semi-directiv și chestionarul au fost câteva dintre condițiile esențiale ale demersului etnologic întreprins în cadrul comunității românești din Banatul sârbesc, în încercarea de reconstrucție a culturii spirituale, echipa de cercetare a decis să le completeze dând cuvântul interlocutorilor. Oamenii vor să povestească, iar metoda biografică este, în majoritatea cazurilor, un instrument prețios pentru culegerea de noi informații și favorizarea pătrunderii modului de gândire a informatorului (Géraud et al 2001: 39). Din această cauză, ea rămâne una dintre cele mai eficiente metode de a înțelege felul în care indivizii interiorizează și pun în practică diferitele seturi de norme, în care se articulează concepția lor despre lume și viață.

Prin urmare, glosarul pe care îl prezentăm mai jos este elaborat pe baza idiolectului unei singure interlocutoare din localitatea Toracu-Mic, cu ajutorul metodelor de cercetare calitativă. Trebuie menționat că, deoarece Vioara Baloș este născută la Clec, de la bun început ar fi fost exclusă din rândul posibililor informatori pentru anchetele dialectologice tradiționale sau alte anchete de tip cantitativ. În ceea ce privește Toracu-Mic, Flora afirmă că locuitorii acestui sat sunt *crișăni* și că localitatea „sub raport lingvistic este un punct oltenesc-ardelenesc cu influență bănățeană accentuată”, care se exercită în special din satul vecin, Toracu-Mare (Flora 1971: 511). La Clec, în schimb, numărul de familii de origine română este extrem de redus. Satul aparține zonei ardelenesti nordice și, împreună cu Toracu-Mic, face parte din regiunea ce a suferit o puternică influență germană, până la Al Doilea Război Mondial.

În glosar am inclus după cum urmează: lexeme înregistrate în dicționarele explicative ale limbii române drept termeni regionali, populari sau dialectali; termeni care în dicționarele explicative apar cu un alt sens decât cel din textul de față; cuvinte împrumutate din graiul sârbesc de contact și adaptate, parțial sau total, sistemului fonetic al limbii române³ (vezi Sorescu/Sikimić 2003 pentru un glosar asemănător, elaborat însă pe baza materialului lexical obținut în satul Gradskovo, din estul Serbiei, de pe Valea Timocului). În general, sârbismele sunt termeni neologici și au

³ Doar o analiză lingvistică atentă poate stabili momentul în care aceste sârbisme au pătruns în limbă sau dacă sunt împrumuturi mai vechi din slavă. În acest sens, comparația cu graiurile din Banatul românesc va fi de mare ajutor.

fost înregistrate numai în măsura în care prezintă indicii clare privind încadrarea morfologică în sistemul limbii române și numai în cazul în care au suferit modificări fonetice relevante pentru modul în care se produc adaptările fonetice la sistemul sau subsistemele graiurilor din Banat.

Pentru fiecare cuvânt am recurs la un context ilustrativ din cadrul discuției, redat cu ajutorul alfabetului fonetic internațional, ușor simplificat. La cuvintele-titlu accentul este marcat cu consecvență, excepție făcând situațiile în care acest lucru nu a fost posibil din motive tehnice⁴. După cuvântul-titlu sunt indicate clasele gramaticale, la substantiv fiind evidențiat genul, iar la verbe conjugarea și tranzitivitatea, cu excepția cazurilor în care acest lucru nu se poate preciza. În cazul substantivelor și adjectivelor, dacă în context apare doar singularul, este oferită doar forma de singular a respectivului lexem; dacă apare doar pluralul, este oferită doar forma de plural; dacă apare atât singularul, cât și pluralul, cuvântul-titlu este la singular, dar textele ilustrative conțin ambele forme. La verbe s-a reconstruit infinitivul. Au fost marcate și situațiile în care un cuvânt are mai multe variante fonetice (v. *zoita* și *zuita*, *lopočićă* și *lopăčićă*).

Dacă lexemul este polisemantic, este oferit doar sensul pe care îl are în context⁵. În situațiile în care nu am putut stabili semnificația cuvântului doar cu ajutorul contextului, am consultat vorbitori ai dialectului respectiv. De remarcat faptul că persoanele până la 40 de ani nu cunosc sensurile multora dintre cuvinte, ceea ce indică sau o reducere a fondului lexical la generațiile tinere, sau activarea, de către interlocutoare, a unui fond lexical învechit, specific unei anumite perioade istorice la care se face referire foarte frecvent, și anume mijlocul secolului al XIX-lea (vezi, de exemplu, *ablegat* – termen juridic arhaic care se pare că a fost păstrat în idiolectul interlocutorilor din Clec doar ca atribut al unei persoane concrete (Sikimić 2006: 184-185), *bocsuiće*, *spăiie* etc.).

Au existat situații în care stabilirea semnificației exacte a unui cuvânt a fost extrem de dificilă, chiar și în urma consultării cu alți vorbitori ai graiului respectiv. Acesta este, de exemplu, cazul cuvântului *comună*. În graiul din localitate, ca, de altfel, în toate graiurile din Banatul sârbesc, *comună* înseamnă, ca în limba română, „unitate administrativ-economică alcătuită din mai multe sate și condusă de un primar”. Însă *comună* a ajuns să însemne, prin calchiera sensului echivalentului sârbesc *opština*, și „primărie”. Mai mult, în textul analizat *comună* are și o altă semnificație: pe aceea a lexemului sârbesc învechit *komuna*, și anume „uniune,

⁴ Când accentul este pe *â* sau pe *î*, acesta nu a putut fi marcat din cauza lipsei semnelor diacritice.

⁵ V. de ex. *denunche* „generație” și *sărac* „orfan”, cuvinte cu înțelesul de bază identic cu cel din română, dar cu sensul secundar calchiat după model sârbesc.

asociație” sau, cum apare în *Dicționarul graiurilor sârbești din Voivodina*, „denumire generală care corespunde conceptului de *zadruga*” (RSGV 4: 131).

Am aplicat următorul sistem de transcriere fonetică:

ć – africată alveo-palatală surdă, apărută ca urmare a palatalizării dentalei *t*

đ – africată alveo-palatală sonoră, apărută ca urmare a palatalizării dentalei *d*

l' – pronunțarea palatalizată a consoanei *l*

m' – pronunțarea palatalizată a consoanei *m*

ń – pronunțarea palatalizată a consoanei *n*

p' – pronunțarea palatalizată a consoanei *p*

ś – consoană fricativă, cu locul de articulare între *s* și *ș*

ź – consoană fricativă sonoră, cu locul de articulare între *z* și *j*

Din motive tehnice, africata arhaică *dz* a fost notată cu două grafeme. Pentru redarea lui *x* am recurs, de asemenea, la două grafeme, pentru a evidenția legătura cu etimonul sârbesc⁶.

A

ablegát s.m. deputat:

Șî o avut strămoșu m'eu un uică ș-o fost... candidat ca, ș-or avut votări mari, aișa în toce sacili, că nu șciu cât, căce saće-n ocol, șî o azuns *ablegat*, s-o dzâs atunșa.

acăr'e s.n. pl. unitate de măsură pentru volum:

Estă la noi, atâta o fost, șapće *acăr'e*, tri suće șinzăs dă litre vasu dă răchie. Atâta o fost dă mare, atâta.

advocát s.m. avocat:

Ș-o luat dreptu și când o gătat dreptu totuși o fost nămulțămit ș-o vint acasă ș-o dzâs: Dacă puceț să mai m-azutaț și să mai mă țâneț, că tot vă-ntorc napoi, numa n-aș vrea să trag chimeașa după frați m'ei. Nu pot să fiu *advocat*. Ma vreau mai dăparće.

ambulántă s.f. dispensar:

Ăla l-o candidat, o spus că el să... Gruiescu să fie candidat, că i-o plăcut dă el și tot, ș-atunșa o ajuns candidat și el o învins la, aișa-n parcu ăsta, la Șândura, lângă *ambulantă*.

arcie s.f. hârtie:

Șî când o făcut crenguțâl'i, al'ea toce dărăb'elăl'e-al'ea še o tăiat dă la crenguță l'e-o pus într-o *arcie*.

armíg s.m. armăsar:

⁶ De exemplu *checsuri* (< sr. *keks*).

Și l'e fură *armigu*, atâta un armig dă pućernic or avut, și când or ieșât dân...
Armăsar, întâleț še-i armig.

arșóu s.n. târnăcop:

Și nu șćiu dacă să mai țâne la mińe, că tot a fost scris, și *arșou*, și furca, și
síne-o cumpărat, și tot.

artézie s.f. izvor din care apa țâșnește cu presiune:

Și la veșín am dus, și în sobă, și dă fert am pus, am golit bocalele tot dă la
noi dân *artezie* și aida și la veșín și la noi ca să fie patrudzăs și patru dă
bocale.

B

báncă s.f. bancnotă:

Da moșu o dzâs: Bagă dă samă, fată, ca ăsta, ăsta-i un derbedău care prinde
banca pă frunće ș-îț mână avere. Și taman așa o fost.

bețâc adj. bețiv:

Și vai dă el, c-atâta o fost dă *bețâc*...

bocsuiće adj. pl. lustruite:

Ș-atunsa, vedz, lu uica ăla îi plăcea să stea pă scamn și tot așa cu bātu, cu
opinś *bocsuiće*, cu cremă pă el'e și străluśice și, că-n opinś or umblat.

bolumós adj. pl. netoți, nepricepuți:

Și când, še să vedz, un námț o fost tare bun, o avut el mașână dă triet, tare
bun cu moșu m'eu ș-o vińit la moșu m'eu năcâjât: Uită că pierdem și né
dušem, né dăspărtâm, Todore, și nu șćiu še și spuńe, śică, m-am suit sus pă
paie ș-am, am pușcat și am putut și n-am putut. Numai, śică, atâta dă
bolumós oamiń! Îl pușc pa ăsta și pică. Și ălalalt să scoală sănătos și bun și
vińe să ieie șasu dă pă mână, altu papuśi traže și-l pușc și pă el, l-am pușcat
și pă el lângă ăla. Śică tot câtă doi odată, śică, ai pușcat.

bord s.m. bulgăre de pământ:

Nu șćiu cum or putut să săpe tot roată și să scoată pământ atâta dă mare,
bord mare.

brant s.m. tetanos:

Și i-o mai murit o fată lu baba m'ea, dă douădzăs doi dă an, dă *brant*, aia o
fost măritată aiś la Torac...

bubuiéne s.f. pl. colaci, plăcinte:

Și toț că-i Zina noastă și, vedz, totdauna vińa și ea dăloc, spărza ouă și
fășea *bubuiéne* d-al'ea și l'-o fript și l'-o dat și la ăi dă la Torac...

butoáră s.f. gaură:

Ma asta șćiu că o fost un copil slab și o plâns ș-o fost mic și nu șćiu še ș-
atunsa l-Ancăit or șćiut, or spart zădu ș-or făcut *butoară*.

C

cafână s.f. birt:

Da el o fost al mai bun prieden cu nemți. Că s-o dus,ășcalalț nu s-or dus cu nemți, cum s-or dzâs, la birt naince, la *cafană*.

căie s.f. pl. găleți, buți:

Și baba m'ea, ea cât am fost noi cu mine șins în casă, io am fost micuță, ei tot așa s-or pregăcit, dacă n-are două *căie* dă untură, al'ea-or fost o sută dă litri, nu are dă azuns.

chécsuri s.n. pl. biscuiți:

E, d-acuma să cumpără dâ n ducheane. Napolitanche și f'el dă f'el dă *checsuri*.

chići vb. IV tranz. a împodobi:

Și mă duc io și *chićesc* și grijăsc crușili la moșu m'eu și la baba m'ea, că tare m-o părut rău de ei, că ei m-or crescut...

chiénez s.m. primar:

Toț or plecat. Care n-or putut să plese, o fost unu, o fost *chiinezu* mic, când o ieșât pă poartă l-o pușcat.

clătări vb. IV tranz. și refl. a clăti:

Ș-atunsa ș-or adus amince că un frace a lu moșu o viñit și s-o ras și ș-o *clătărit* gura.

clisă s.f. slănină:

Ș-atunsa s-or pus și la totă familia pit-or adus și toată slasta or tăiat-o. Slasta s-o dzâs la *clisă* și la ș-or avut pă coș.

comșie s.f. vecină:

Și nemți or avut și ei al'ea, vedz, și atunsa când n-am dus cu coșia, caii l-a noșt, caii la văru lu mama mea, caii lu uica Laza, a lu uica că o avut doi fisorii, o *comșie*... or dzâs: Așca (...) Gruieșci când să duc la coasă ca când vin țagañi cu, cu corturli.

comúnă s.f. 1. uniune, asociație (învechit) 2. administrație teritorială, primărie:

Da el o fost al mai bun prieden cu nemți. Că s-o dus,ășcalalț nu s-or dus cu nemți, cum s-or dzâs, la birt naince, la *cafană*. Ș-atunsa el cu ei să, ș-or trăbuit să fie, să primească un rumân în, în *comună*, ș-atunsa l-or ales totuș pă el...

Și când la mort, când i-or murit toț, când o murit mamă-sa, o viñit, așa s-o dzâs, masa sărășască. O viñit dă la oraș, dă la *comună*, și tot or scris, tot ș-or avut.

copârșău s. sicriu:

Da ăla, șiciu că uica Paia l-o îngropat pă chiinezu după cotarcă-n grădină, și n-o avut *copârșău*, nu nimica, numa o troacă o pus păstă el ș-atunsa o țapat pământ.

coșie s.f. căruță:

Și, vedz, el n-o vrut, el o spus că el îi copil dă țaran, el vrea cu *coșia*.

cotarcă s.f. hambar:

Da ăla, șciu că uica Paia l-o îngropat pă chiinezu după *cotarcă*-n grădină, și n-o avut copârșău, nu nimic, numa o troacă o pus păstă el și-atunș o țâpat pământ.

cotăriță s.f. coș de nuiele:

Ș-atâta mere dă faițe și-atunș-a-n totă dîmnața, io când am fost copil cu moșu-m'eu m-am dus și-am umplut o *cotăriță* dă paie, d-al'ea mari, și-atunș-a totă lum'ea care-o trecut pă lângă noi l'e-o dat mer'e.

crișcă s.f. bucată, felie:

Și pita s-o tăiat la șină și-o pus lumina-n alseva și-o tăiat-o și-atunș-a șine o găsât *crișca* cu ban, numa un ban s-o pus, da aia la Torac s-o pus, și la Anu Nou iară un ban în plășintă s-o pus la Cl'ec, da aia văd c-or pus mai mult.

crófne s.f. pl. gogoși:

Ș-așa că, la sărbători, și toce sărbătorili-așca s-or ținut când îi sâmbăta morțâlor, două săptămân naince dă post s-o dat săptămâna dintâi *crofne*, a doua săptămână s-o dat plășintă dulce, s-o făcut d-aia se să-nčinze cât îi masa, că o murit Lazăr, o dzâs că-i sâmbăta lu Lazăr, o murit dă doru plășinți.

crúmpi s.m. pl. cartofi:

Străbaba mea o făcut *crumpi* și i-o fript cu, o fript șapă și uloi or avut, abia l-or, și dân sâmânță dă ludaie și nu și-or găsât nis uloi să aibe cum or vrut.

cúină s.f. bucătărie:

Da, vorbesc, ei dzâc: Ce, un ce duc? Și au și cuvince și mai ogârsâce-așa. Noi dzâsem cîndă. O fost *cuina*.

Ć

ćinéri s.n. farfurie:

Da, la Joi Mari s-o făcut iară colac și iară s-o dus pomană și seva dân șolă, *ćinéri* seva ai cumpărat, da numa la ai tar'e-aproape.

ćipsii s.f. pl. tavă de gătit în cuptor:

Ș-atunș-a-i arsă și o măturat tot, o scos tot jăgu-afară și cuptoriu înfierbântat și-o măturat și-o băgat pă vatra aia colași, nu pă *ćipsii*...

D

dă loc adv. imediat:

Când s-o tăiat porcu *dăloc* s-o vorbit lopăcița lu nănașu, să nu vă zoitaș.

dăbălăce adj. pl. destrăbălate

Și nemțoanil'i-or fost fece mai *dăbălăce*, mai nu șciu se...

dăráb s.n. bucată

Acolo în *dărabu* ăla se să-nsepe șișu ăla acolo o fost bisearica la ai bătrân și-or avut doi preoș și-așa că s-or mutat așia și-atunș-a Maria Terezia i-o scos și d-așia.

E, da el când o vădzut la Cl'ec atâta dă, cu mâncări și cu nu știu še, că baș spun, baba m'ea, še-o fost obișeu la ei la Gruiești, când or vint un gost, p-or tăiat, nu știu, două-tri capece dă hoară ș-atâta or făcut dă plin blidu ș-atunș la goșc numa-or scos câtă tri *darăburi*, dă n-or fost în stare să mânșe.

dărăb'el'e s.f. pl. bucățele:

Și când o făcut crenguțâl'i, al'ea toce *dărăb'elăl'e*-al'ea še o tăiat dă la crenguță l'e-o pus într-o arcie.

déver s.m. cumnat, fratele soțului, care are un rol important în cadrul nunții tradiționale sârbești:

Mireasa tot cu *deveru*-o stat, nu cu, cu mirile. Și la ei tare-or prețuit pă deveru, pă cumnatu, al, na, care-o fost rânduie, că or fost mai mult.

dom s.n. casă de cultură:

C-o fost biserică catolică. Nu or folosât-o, n-or vrut s-o folosască. Or făcut *domu* și niș n-or vrut să șcie dă Dumnedzău și dă, dă Boćedz și dă nu știu še, dă nimica alta.

doctorá vb. IV intrans. a termina doctoratul:

Ș-așa că n-o mai știut strămoșu meu să spună, da sigur c-o și *doctorat*. Că uica Laza o făcut școala până la capăt, tot asta o spus.

ducheán s.n. magazin:

E, d-acuma să cumpără dân *duchean*. Napolitanche și f'el dă f'el dă checsuri.

dúbă s.f. cuptor:

Erau șpoiore dă zăd făcuće, dă cărămidă-nainće, nu știu dacă șcii. Așa, ș-atunșá *duba* o fost mai nalt-aiša. Și ei n-or știut niș să aprindă șpoiieriu ăla, ma-n dub-or băgat focu, n-o avut unde să ducă, că n-o fost coșu, coșu-o fost făcut p-așia pă unde-o mers focu și tobla.

dúnă s.f. plapumă umplută cu pene:

Ș-atunșá sora lui că cu mâncări, cu nu știu še, sora lui o fost măritată la Torac și s-o dus cu coșia ș-o pus *dună* și zos, că noi dun-am dzâs cu aia še é-acoperi cu p'eńe, mar'e.

dunț s.n. compot:

Da mama mea o făcut mălaiuri, turtă d-asta multă, că nemțońili-or fost tare-naintăce. Și cu *dunțu*, cu compotu, cum să dzâșe la, nu știu.

Aia am avut stelajă plíne c-or fost și pomi mult și... și la noi duminica nu s-o mâncat sos și salată, numa tot *dunțuri*.

Đ

denúnche s.f. generație:

Ș-atunșá, vedz, o fost Gruia, Iancu, Lazăr, Todor, Nicolaie, Todor, Nicolaie, Todor, mama m'ea și io a dzâșa *denunche* mi-s.

diván s.n. discuție, vorbă:

E, și io baș am spus că, dzâc, da, dzâc, șciu și țân mince mult că când eram io copil n-o fost televizor, n-o fost nimica, nu radio, nu nimica, și numa *divan* și mie m-o plăcut s-ascult la ai bătrân se-or povestut tot dân trecut. Ș-așa că io șciu mult dân trecut.

F

fărbă s.f. vopsea:

Totu s-o, noi am dzâs molărit, totu o fost vopsât cu culori, cu, ca capele făcuțe, cu mulce muștere d-al'a o făcut mama m'ea și pă mine mă suia sus și mi-era frică să-i țân blidu cu... că blidu s-o dzâs, cu *farbă* ca să moaie și să deie pă muștră...

fărbuî vb. IV tranz. a vopsi:

Și viñerea le *fărbuim* mai mult, că alta nu să lucră, vinerea nu faș niș un lucru, nimica.

firéz s.n. ferăstrău de mână:

Și ei or lucrat tot cu l'emn ș-or avut acolo, dă moș Iancu, pă-îngă Bega, ș-o fost mai, noi dzâsem rât, pământ mai vălos, ș-acolo-or cr'escut plopi. Ș-atunșa ei or șciut să-și facă *firezu* d-or făcut scândură, uite, ca asta, or șciut să taie.

firíz s.n. v. *firez*:

Ș-atunșa el ș-o amincît bine, uite, un ban îl taie atâta cu *firizu*, cu șeva, până abia să mai țâne, șcii?

furt adv. mereu:

Și *furt* spuña, săracu: Păstă uica Laza topu la o sută dă an să treacă și n-are să să rupă.

G

gălbănoáñe adj. galbenă:

Așa ujăia, așa, și așa n-o fost atâta dă albă, măi *gălbănoáñe*-așa...

gătă vb. I tranz. a termina:

Ș-o luat dreptu și când o *gătat* dreptu totuși o fost nămulțămit ș-o vint acasă ș-o dzâs: Dacă puțeț să mai m-azutaț și să mai mă țâneț, că tot vă-ntorc napoi, numa n-aș vrea să trag chimeașa după frați m'ei.

goástă s.f. musafiră:

Ș-o viñit o muiere la moșu m'eu *goastă*...

gode particulă ce formează compuse cu pronumele și adverbele spre a le da un înțeles nedefinit (< scr. *god(e)*): *cumgode* = „cumva”, „neapărat, negreșit”.

Și el o... o viñit învățătoriu acasă, c-o fost námț, ș-o spus că voi vi-s ai mai înstăriți ș-așa un copil se-aveț să-l dați *cum gode* de șciț la școală, că dân ăsta poáce s-azungă un om mar'e.

gost s.m. musafir:

E, da el când o vădzut la Cl'ec atâta dă, cu mâncări și cu nu știu še, că baș spun, baba m'ea, še-o fost obișeu la ei la Gruieșci, când or vint un *gost*, p-or tăiat, nu știu, două-tri capece dă hoară ș-atâta or făcut dă plin blidu ș-atunș la *goșć* numa-or scos câtă tri darăburi, dă n-or fost în stare să mânșe.

gostî vb. IV intrans. și refl. a se ospăta, a se cinsti:

Atâta, Doamne, or viñit, or făcut zadrugă, or fost cu caii, atunșa când or fost făcut nunțâl'i, or cemat și ei la nuntă, da n-or cemat, *s-or gostât*, s-or umblat cu, cu coșia.

H

hoară s.f. pasăre de curte:

Când or vint un gost, p-or tăiat, nu știu, două-tri capece dă *hoară*...

I

ieși vb. IV intrans. a expira (despre acte) :

Fata-n America, n-o putut să-m vină, că o fost embargo și n-o căpătat și i-o *fost ieșât* pasosu și o trăbuit la Canada după viză și unde, tu nu poț să țân mortu până viñe ea.

igrancă s.f. joc, horă, petrecere:

O fost *igrancă* la sârbi, or făcut igrancă și n-am dus și noi d-am vădzut. C-or fost, or vint mult, vo patrudzăș dă căși cât or viñit.

imală s. f. noroi:

O fost o ploaie, o toamnă ploioasă, *imală*, nu s-o mai știut še.

iorgován s.m. liliac:

Ș-atunșa ei or dorât să-i pună și flori pă călare ca să, să fie mulțumit. Și *iorgovan* i-or pus așa, nu știu cum, într-un cerc așa cumva și i-or răcezat și i-or făcut ca o capelă, ca o, d-o stat acolo la umbră ș-o-nvățat.

J

jăg s.n. jar:

Ș-atunș-i arsă și o măturat tot, o scos tot *jăgu*-afară și cuptoriu înfierbântat ș-o măturat ș-o băgat pă vatra aia colași...

Î

îmburdă vb. I tranz. a răsturna:

Că toce fotogrăfili la, și toce crusili, că estă și rupce căce, l'-or *îmburd* a Gruieșcilor. Tot a Gruieșcilor. Nu a lu altî.

L

lăle s.m. nume dat populației autohtone de origine sârbă din Voivodina:

Ș-ăia toț or fost *lale*, cum să spuñe, cum le dzășe la așca, la bănățân...

lanț s.n. unitate de măsură pentru suprafață:

Și le-o plăcut să rămână-n Cl'ec, ș-or cumpărat casă, oamiñi săraś ș-or naintat mai biñe dăcât în alce sacē că și dacā ș-o cumpărat o limbă dă pământ, cāt dă mică, zūmăta dă *lanț*, o rođit ca unu și zūmătaće la Ancăit. Și ș-o grijăt tridzās dă *lanț* dă pământ, el al mai mult o grijăt cu copilu lui.

lopăcíță s.f. omoplat, scapulă:

Când s-o tăiat porcu dăloc s-o vorbit *lopăcíța* lu nănașu, să nu vă zoitaț.

lopočíță s.f. v. *lopăcíță*:

Și o fost masa plină, ce-o așceptat fina cu boutură, da tot vin era, că nu era sucuri și nu șciu še. Și ț-o dat dă mâncare, o trăbuit să mîns și la Crășun i-am dus *lopočíța*.

lóză s.f. neam, viță:

O vint dă la Torac și totă familia o fost cu tuberculodză, că naince s-o țanut, așa să dzâsa, *loza*, îi dă tuberculodză.

ludáie s.f. dovleac:

Străbaba mea o făcut crumpi și i-o fript cu, o fript șapă și uloi or avut, abia l-or, și dān sāmānță dă *ludáie* și nu ș-or găsāt niś uloi să aibe cum or vrut.

M

ma conj. ci, dar:

Nu pot să fiu avocat. *Ma* vreau mai dăparce.

márvă s.f. vite:

Și cāt îmi plaśe să mă duc, da n-am putut să mă duc atâta, că eram sângură și am avut multă *marvă* am avut, și pă vremea aia, hai c-ar fi rămas bărbatu m'eu, Vasa, acasă, numa n-o șciut să mulgă vaca, pă vremea aia n-o muls oamiñi vaca, numa muieril'i.

măláiuri s.n. pl. turte de porumb:

Da mama mea o făcut *măláiuri*, turtă d-asta multă, că nēmțonili-or fost tare-naintaće.

mănușă s.f. parte a unui obiect sau vas care servește pentru a apuca, a prinde:

Nu, când să cară apa mare să leagă la *mănușă* la bocal trandafir.

măsái s.n. față de masă:

Ș-atunśa o băgat lumina-n ea d-o ars și s-o stâns lampu, n-o ars lampu, numa lumina aia-n pituță, ș-atunśa pă masă era pus, ș-atunśa-o pus un *măsai*, viña moșu-m'eu și puña fân supt, supt măsai.

molări vb. IV tranz. și refl. 1. a zugrăvi; 2. a fotografia:

Totu s-o, noi am dzâs *molărit*, totu o fost vopsāt cu culori...

Atâta o fost dă frumos *molărit* ș-atâta s-o purtat în tot f'alu, spuña baba m'ea, că pov'esta străbaba că viña când cu barba rasă, când cu barbă mică, când cu barbă mai mare.

molărái s.n. fotografie:

Apăi molărită, am găsat un *molărai* și l-am, l-o făcut Laviñel, că pot să ți-l arăt... Și când o murit dân casă, i-o murit copilul al dân casă și s-o măritat nepoata dân casă, c-am și *molăraie*, aia, atunsa n-o mai avut bañ, săracu...

mústră s.f. desen aplicat la zugrăvire:

Totu s-o, noi am dzâs molărit, totu o fost vopsât cu culori, cu, ca capele făcuțe, cu mulțe *muștere* d-al'a o făcut mama m'ea și pă miñe mă suia sus și mi-era frică să-i țan blidu cu... că blidu s-o dzâs, cu farbă ca să moaie și să deie pă *mustră* și o lucrat ca...

N

napolitánche s.f. pl. napolitane:

E, d-acuma să cumpără dân ducheian. *Napolitanche* și f'el dă f'el dă checsuri.

ñemțoañe s.f. nemțoaică:

Pă nu m-o părut rău, fiindcă tata m'eu dă mică nu i-o plăcut să fiu *ñemțoañe*.

O

odáie s.f. sălaș:

Și una, când or viñit, o rămas și mobilă mai dă ñemț și după eliberare dăloc s-or mutat d-ai săras dân sat se-or fost pă la *odăi* p-aișa sârbi, la... care-or fost săras ș-or stat la, că odăi s-o dzâs la, nu știu cum să dzâse la voi la Rumânia? (La camere, la sobă?) Nu. (În chirie?) În chirie... În... Pământ mult o avut ș-atunsa o lucrat acolo ș-o țanut marvă și aia o fost *odaie*.

ogârsâce adj. pl. ciudate:

Da, vorbesc, ei dzâc: Će, un Će duć? Și au și cuvinće și mai *ogârsâce*-așa. Noi dzâsem Ćindă. O fost cuina. Bucătăria. Și da ele dzâsa chindă.

oltońi vb. IV tranz. a altoi:

Și când n-am dus noi avea pom moși-m'eu, ei o știut și *să oltoñască* pomi care nimeñ n-or... la vremea aia, să oltoñască.

ormán s.n. dulap:

Și o fost dă la Torac ș-aia pă lângă el și el arată galbănu, că o fost un *orman* așa, tot a lu ablegatu s-o țanut, ș-atunș o fost cu furnir, cum să dzâse.

P

páori s.m. pl. țărani:

Și vai dă el, c-atăta o fost dă bețac, și când o viñit p'etători, că ei or pretins p'etători, c-așa s-or dus și domńi, nu numa *paorii*...

pásoș s.n. pașaport:

Fata-n America, n-o putut să-m vină, că o fost embargo și n-o căpătat și i-o fost ieșât *pasosu* și o trăbuit la Canada după viză și unde, tu nu poți să țân mortu până viște ea.

păiván s.n. funie:

Când i-or scăpat în curce un cal cu *păivan*, patru inș, doi d-o latur-o țânut cu două *păivane* și ma puňau la piept, c-atăta or fost dă graș și dă pućerniș.

păsúlă s.f. fasole:

S-o făcut *păsulă*, o făcut baba, și o făcut o pituță, așa, taman ca pita, numa mică.

pătícă s.f. farmacie:

Că la oraș aiș la Zrenjanin, lângă *pătica* mare, că tot or spus pătica lângă biserica rumâňască...

p'ésac s.n. nisip:

Și la Cl'ec acolo, unde-am fost, c-o fost un, ei vad or dzâs, ca o plajă, nu știu cum să-ț spun, c-așa o fost la un centimetru apa și numa *p'esac*, știu?

pițără vb. I a umbla cu colindul în Ajunul Crăciunului:

Ș-atunșa dă Azun m-am dus și io d-*am pițărat*, c-așa s-o dzâs, și am fost pă la námuri, și viňau și la noi námurli și copiii care...

plaț s.n. teren de casă:

Ș-o vindut tot. Ș-atunșa o avut tri *plațuri* în sat. Și vinde *plațu* lu baba mea, lu moșu m'eu, și viște ea și vinde.

podrúm s.n. criptă:

Ș-atunșa el o vrut să arăce la nepoți lui și la copiii lui capu, sclăfia. Și s-o pus ș-o dășchis *podrumu* și s-o băgat.

pótcă s.f. ceartă, scandal:

Numa el o al'es-o dăntă toace tri fiece p-a mijloșine. Pă mama mea. Ea o fost măi vie, măi aspră, măi dă *potcă*, măi...

pravoslávi s.m. pl. ortodocși:

Că la oraș aiș la Zrenjanin, lângă pătica mare, că tot or spus pătica lângă biserica rumâňască, bătrâni când or făcut bisăriș or făcut într-un sat ș-or făcut rumâni cu sârbii la un loc, c-or fost *pravoslavi*.

R

răzní vb. IV intranz. și refl. a se despărți, a se separa:

Da la Rusal'e s-o dus, iară s-o dat dă pomană la námuri și la miște și uica m'eu, și mătușa m'ea, și mama m'ea și námuri m-or adus cíneri, șolă, ce miri še, și io le-am dat napoi, așa că s-o făcut, s-o dat dă pomană șoluri și bocal'e și, or cíneri še, ce miri še s-o luat. Că mie, abia-am apucat după še *m-am răznit* nu m-or, Doamne, nu n-or lăsat cu nimica.

rât s.n. teren mlăștinis:

Și ei or lucrat tot cu l'emn ș-or avut acolo, dă moș Iancu, pă-îngă Bega, ș-o fost mai, noi dzășem *rât*, pământ mai vălos, ș-acolo-or cr'escut plopi.

S

sărăc adj. orfan:

Că și aia o fost fată *săracă* dată la, fără tată, mamă o avut, ma mama s-o măritat și uichi-or dat-o la școală...

sclăfie s.f. craniu:

Ș-atunsa el o vrut să arăce la nepoți lui și la copiii lui capu, *sclăfia*.

slăstă s.f. mâncare de dulce, carne:

Ș-atunsa s-or pus și la totă familia pit-or adus și toată *slasta* or tăiat-o. Slasta s-o dzâs la clisă și la ș-or avut pă coș.

sóbă s.f. cameră:

Și la veșin am dus, și în *sobă*, și dă fert am pus, am golit bocalele tot dă la noi dân artezie și aida și la veșin și la noi ca să fie patrudzăs și patru dă bocale.

spăiie s.m. bogătaș, boier:

Și așa că mult o povestât și strămoșu m'eu el o fost și când s-o votat așia și cum or viñit *spăiili* ăia ș-or fost dân, c-așa s-o dzâs că *spăiia*. Ai bogați, ăia.

staj s.n. stagi:

Și n-o... o trăbuit să-și facă *staju* aia la Jaša Tomić, und-o fost apa aia.

stelájă s. pl. rafturi:

Aia am avut *stelajă* pline c-or fost și pomi mult și... și la noi duminica nu s-o mâncat sos și salată, numa tot dunțuri.

sud s.n. tribunal:

Și cum o fost ea, că n-o călătorit, o fost în oraș o stat, și cum i-o plăcit locuința și tot, tot o trăbuit să scrie, că dă numai șeva ar fi luat dă la ea, dăloc *sud*, masa sărășască, rău é-o pedepsât că furi p-al sărac, nu?

Și viñe el și vinde lu altu nám. Ș-or azuns în *suduri*. Și năcaz după ea, ș-o rămas atâta dă săracă și el moare, când o gătat bañi, o murit popa.

Ș

șet s. liniște:

Până acuma îi *șet* în morminț la noi. Noi atâta, fiecare s-o cântat, și io m-am cântat după bărbatu m'eu, or fost șins an în douădzăs și nouă mai. Vun an-doi și totă lum'ea...

șipcă s.f. fundă, cordea, ceapsă „mică bonetă sau scufiță de pânză albă, bogat împodobită cu ornamente colorate, țesute sau cusute”:

Păru lu mătușa Cătălina ș-o fost fată mare și *șipca* pă cap, așa o strălúit la soare...

Ș

șcérgură s.f. prosop, ștergar:

Și *șcergurl'i-așca* se să pun la mort, iar așa, tot la f'el ca la Torac, fiecare care-o dus o căpătat *șcergură* și la prapură și... tot obișeu ăla o fost.

șláis s.n. ecluză:

Și i-o țapat acolo la Cl'ec în val'e, dacă n-ai fost acolo până la *șlaisu* ăla, nu é-or dus.

șólă s.f. cană:

Da, la Joi Mari s-o făcut iară colac și iară s-o dus pomană și șeva dân *șolă*, cíneri șeva ai cumpărat, da numa la ăi tar'e-aproape.

șpiț s.n. limbă ascuțită de pământ:

Ș-așia până când ieși dân sat și ce duș cătă șlais, cătă Ancăit, cătă-ncolo, îi un... la noi așa să dzâse, plisc. Pământu cu un *șpiț*, așa, cum să spuie. O merde linie p-aiș și p-aiș ș-aiș o rămas ascuțat, așa.

șpoiéri s.n. cuptor:

Erau *șpoiere* dă zâd făcuće, dă cărămidă-nainće, nu șciú dacă șcii. Așa, ș-atunșa duba o fost mai nalt-aișa. Și ei n-or șciut niș să aprindă *șpoieriu* ăla...

șprițuí vb. IV tranz. a stropi, a pulveriza:

Ș-încă dzâsam cătă Laviñel: Nu ce sui sus, să viñim *să șprițuim*, să fașem șeva...

ștălóg s.n. grajd:

Și când ieșu pă ușă la *ștalog* atâta o rânćedzat dă tar'e dă tot satu-o sunat, dă dzâsa nemiț: Iar o scos valahu pă armigu.

ștricuít adj. tricatat:

Și el'e or fost cu fustă dă lână *ștricută* și tot atâta, o partă pă față și pă dos, așa or stat ca păturl'i.

T

tézgă s.f. masă de tâmplărie:

Și toț atâta or fost dă uñiț, și moșu m'eu, la uică-so o fost *tezga*, pă Doamne, mie și mobilă când am fost mică m-o făcut, și divan, și masă și paturi și nu șciú se...

tóblă s.f. placă de fontă pusă deasupra cuptorului:

Și ei n-or șciut niș să aprindă *șpoieriu* ăla, ma-n dub-or băgat focu, n-o avut unde să ducă, că n-o fost coșu, coșu-o fost făcut p-așia pă und'o mers focu și *tobla*.

top s.n. tun:

Și furt spuña, sāracu: Păstă uica Laza *topu* la o sută dă añ să treacă și n-are să să rupă.

Sâmbătă bat *topurli* dă o Doamne, da nemiț ei toț s-or pregăcit c-atâta-or țanút la fireru lor, la Hitler, Doamne păzășce.

továr s.n. sarcină, încărcătură:

Și vai dă ea, ea n-o țâpat tul'eii ăia dâן spaće, c-o putut să găsască lângă sat alți, s-o dus cu ei până-n Lazarevo ș-o vint și-napoi cu *tovaru* ăla.

Ț

țâpá vb. I tranz. 1. a alunga 2. a arunca:

Ș-atunsa, vedz, el dzâse, șică, ș-atunș or fost în veșin și odată or viñit dâן Rumânia. Odată cu torășeñi. Și i-o *țâpat* acolo la Cl'ec în val'e, dacã n-ai fost acolo până la șlaisu ăla, nu ce-or dus.

Și vai dă ea, ea n-o *țâpat* tul'eii ăia dâן spaće, c-o putut să găsască lângă sat alți, s-o dus cu ei până-n Lazarevo ș-o vint și-napoi cu *tovaru* ăla.

țără loc. adv. o *țără* puțin, nițel:

Ș-atunsa ei atâta or fost dă nălucrători, ei numa or dăscuperit casa o *țără* și s-or suit sus și cântau...

U

uiágă s.f. sticlă:

Ma nu s-or supărat că le-o golit *uiaga*, toată le-o băut-o, da.

úicã s.m. unchi:

Și mie așa-mi pare dă rău dă familia Gruiescu că să stânze, că *uica* nost, ablegatu, el cât o m'ers la școală Maria Terezia i-o schimbat numili dâן Gruia i-o schimbat Grujić.

Că și aia o fost fată săracă dată la, fără tată, mamă o avut, ma mama s-o măritat și *uichi*-or dat-o la școală...

úinã s.f. mătușă:

Și verișoara m'ea a lu mătușa m'ea dă la Torac ș-o murit, mama ei, viña și stăca căce două săptămân la moș Todor și la baba Zina și o fost un an și zumătaće mai bătrână ca miñe și când am vindut casa ș-o murit *uina*, a lu mama mea, și ea cătă miñe dzâse: Ico, șcii še fašem?

ujái vb. IV intrans. a fâșâi:

Așa *ujăia*, așa, și așa n-o fost atâta dă albă, măi gălbănoañe-așa ca și când... Și atâca cărț și niș una nu-i mai nímica.

ulói s.n. ulei:

Străbaba mea o făcut crumpi și i-o fript cu, o fript șapă și *uloi* or avut, abia l-or, și dâן sãmânțã dă ludaie și nu ș-or găsât niș uloi să aibe cum or vrut.

V

vaiarént adj. independent:

Și ea o ascultat la ușã. Și s-o băgat înuntru ș-atâta s-o supărat moșu, dă n-o știut încotro. Ș-odată s-o băgat pă ușã și s-o bătut pă piept: Io mi-ș *vaiarent* și io mă mărit și n-are nime še să-m porunșască.

vălós adj. vălurit, cu neregularități:

Și ei or lucrat tot cu l'emn ș-or avut acolo, dă moș Iancu, pă-îngă Bega, ș-o fost mai, noi dzâsem rât, pământ mai *vălos*, ș-acolo-or cr'escut plopi.

vešérnă s.f. numele unui colac ritual de Crăciun:

Ș-atunsa baba m'ea o avut șapce colaș și n-am mai știut să-i spun lu Laviñel, știu c-o fost luna, o fost colacu lu Crășunu, o fost asta... cum i-o dzâs, *vešerna*, toț or avut num'e colași și i-am zoitat, săracu dă miñe.

v'eț s.n. vas:

Și mult îs la pomană și bătrâni spuñau: Na, acuma sufl'etu viñe șas săptămân la asta, c-or pus un *v'eț*, într-un *v'eț* așa apă, răchie, or l'egat undeva sus, așa, că dacã viñe mortu să beie.

većim adv. deja:

(Ș-ăia erau numai copii mici?) Numa copii, da. Până la doispreșe, patruspreșe ani, așa, cât, car'e *većim* că s-o sâmțât prea mare n-o mai viñit.

Z

zadrúgă s.f. cooperativă agricolă:

Atâta, Doamñe, or viñit, or făcut *zadrugă*, or fost cu caii...

zoitá vb. I tranz. a uita:

Ș-atunsa baba m'ea o avut șapce colaș și n-am mai știut să-i spun lu Laviñel, știu c-o fost luna, o fost colacu lu Crășunu, o fost asta... cum i-o dzâs, *vešerna*, toț or avut num'e colași și i-am *zoitat*, săracu dă miñe.

zuitá vb. I tranz. v. a *zoitá*:

Ei or vorbit dă ei și io nu i-am *zuitat*, da.

zvoání s.n. pl. clopote:

Că în războiu mondial, când o fost moșu, o viñit telegram, cum, ș-or fi vint, că-i mort. Ș-or tras și *zvoanili* și, plâns, o, Doamñe-Doamñe.

BIBLIOGRAFIE

- DSB I-IV: *Dicționarul subdialectului bănățean*, Universitatea din Timișoara, 1985-1988.
- Flora 1971: R. Flora, *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije*, Beograd.
- Géraud et all 2001: M.-O. Géraud, O. Leservoisier, R. Pottier, *Noțiuni-cheie ale etnologiei – Analize și texte*, Iași, Polirom.
- Hedeșan 2006: O. Hedeșan, *Cuvânt înainte, Caiete de teren, Torac I – Metodologia cercetării de teren*, Novi Sad, Editura Fundației, Panciova, Editura Libertatea, p. 23-26.
- Iovanovici 2006: R. Iovanovici, *Graiurile oltenești din Banatul de sud*, Panciova, Editura Libertatea.
- Popi 2001: G. Popi, *Parohia și biserica din Toracu-Mic*, Novi Sad, Editura Fundației.

- Roșu/Filip 1976: C. Roșu, P.P. Filip, *Begheiți (Torac) – pagini din trecut și de azi*, Ed. Com. Locală Begheiți.
- Roșu 1997: C. Roșu, *Academicianul Emil Petrovici, Evocări – Akademik Emil Petrović, Kazivanja*, Novi Sad, Ed. Societatea de Prietenie Sârbo-Română.
- RSGV 1-5: *Речних српских говора Војводине*, Матица Српска, Нови Сад, 2000-2005.
- Sikimić 2006: B. Sikimić, *Clec: informația minimală de teren, în Caiete de teren, Torac I – Metodologia cercetării de teren*, Novi Sad, Editura Fundației, Panciova, Editura Libertatea, p. 173-201.
- Sorescu Marinković 2006: A. Sorescu Marinković, *Introducere: de la teren la text, în Caiete de teren, Torac I – Metodologia cercetării de teren*, Novi Sad, Editura Fundației, Panciova, Editura Libertatea, p. 27-36.
- Sorescu/Sikimić 2003: A. Sorescu, B. Sikimić, *Din lexiconul dialectal al satului Gradskovo*, în „Lumina”, Anul LVI, 4-5-6 (47-48-49), Novi Sad, p. 54-62.
- Vultur 2000: S. Vultur (coordonator), *Lumi în destine – Memoria generațiilor de început de secol din Banat*, București, Nemira.

**FROM THE DIALECTAL LEXICON OF THE VILLAGE TORACU-MIC,
THE SERBIAN BANAT**
(Abstract)

The present contribution is based on an interview with a participant from the Romanian village Toracu-Mic (the Serbian Banat). The interview was conducted in 2005 and its phonetic transcription has been already published in the volume of studies *Field notes. Torac I – Fieldwork methodology*. This transcription is used by the author to compile a short glossary of the Romanian idiom spoken in the village. Due to the fact that the author did not use classical dialectological methods and questionnaires, but an open-end interview (thus the qualitative research methods prevailed), the glossary is not exhaustive, registering only the lexemes which were spontaneously used by the participant. This glossary, elaborated on the basis of the idiolect of a single research participant, might not be of great significance for dialectologists, but will surely represent an interesting research material for ethnolinguists and anthropologists.